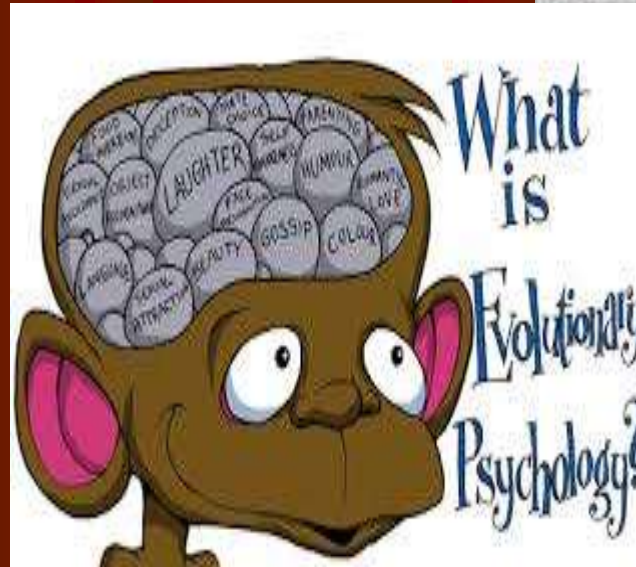

Reguły prawa rzymskiego w kontekście psychologii ewolucyjnej

Jacek Wiewiorowski

Powszechnie wiadomo, że w europejskiej tradycji prawnej wielką rolę odgrywały i nadal pełnią łacińskie paremie prawnicze, tak w prawie kontynentalnym, jak w anglosaskim *common law*

Symboliczne znaczenie paremii prawniczych podkreśla w Polsce fakt zamieszczenia osiemdziesięciu sześciu z nich, po łacinie i z polskim tłumaczeniem, na kolumnach Gmachu Sądu Najwyższego w Warszawie

Pojęcie prawa rzymskiego

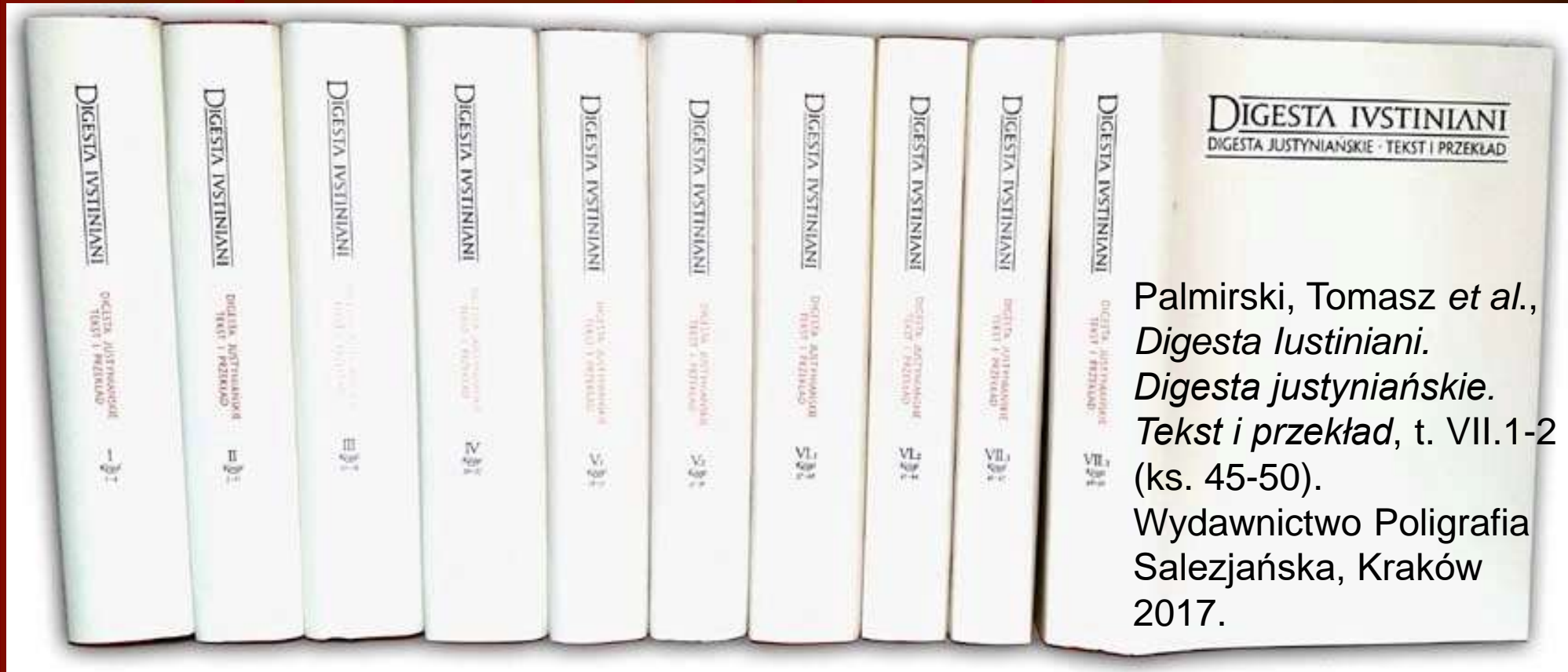
zapis (czyli legat) windykacyjny (*legatum per vindicationem*), w prawie polskim (Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw - Dz.U. 2011 nr 85 poz. 458)

Uzasadnienie projektu nie wskazuje wprawdzie tradycji rzymskiej, ale m.in. postulat wzmocnienia swobody testowania, łatwość wkomponowania zapisu windykacyjnego w istniejące konstrukcje prawne, uelastycznienie instytucji wykonawcy testamentu oraz funkcjonowanie tej instytucji w innych porządkach prawnych, a także oczekiwania społeczne i uzasadnienie ekonomiczne.

Przeгляд dyskusji wśród polskich cywilistów wokół zapisu windykacyjnego wskazuje, że wątki romanistyczne zaznaczane są jedynie incydentalnie i dominuje refleksja wokół zagadnień współcześnie doniosłych.

Digesta Iustiniani seu Pandectae (533 r.)

tytuł 17. księgi 50. Digestów Justyniana z 533 r. – skrót D.

De diversis regulis iuris antiquil „O różnych regułach prawa antycznego” - kluczowy z punktu widzenia rzymskiego rozumienia pojęcia reguła prawa

Psychologia ewolucyjna

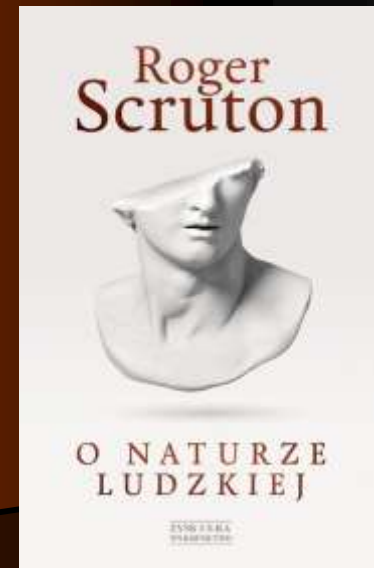
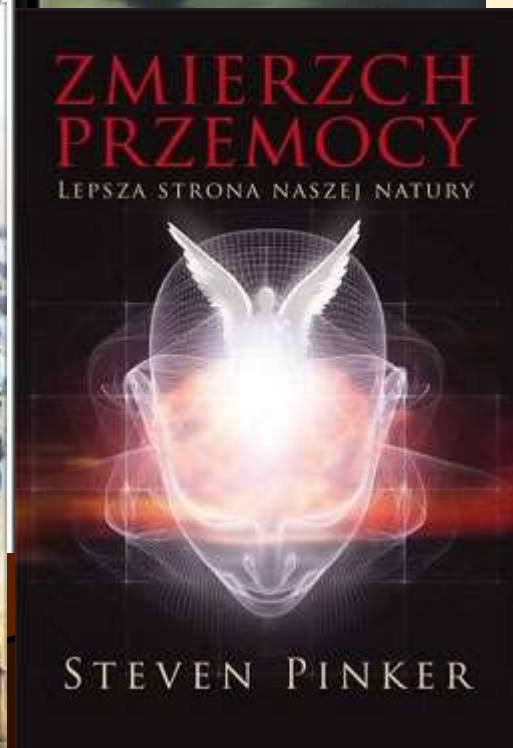
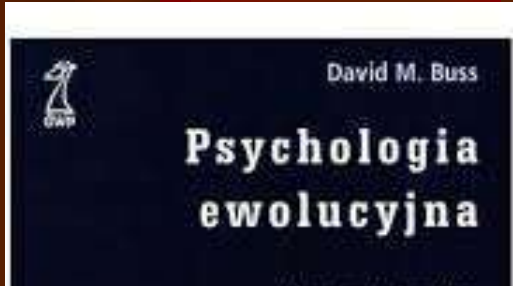

PODEJŚCIE EWOLUCYJNE
W NAUKACH SPOŁECZNYCH

REDAKCJA NAUKOWA
JAN POŁOWCZYK, HUBERT WITCZAK, MACIEJ BŁASZAK

CEDEWU

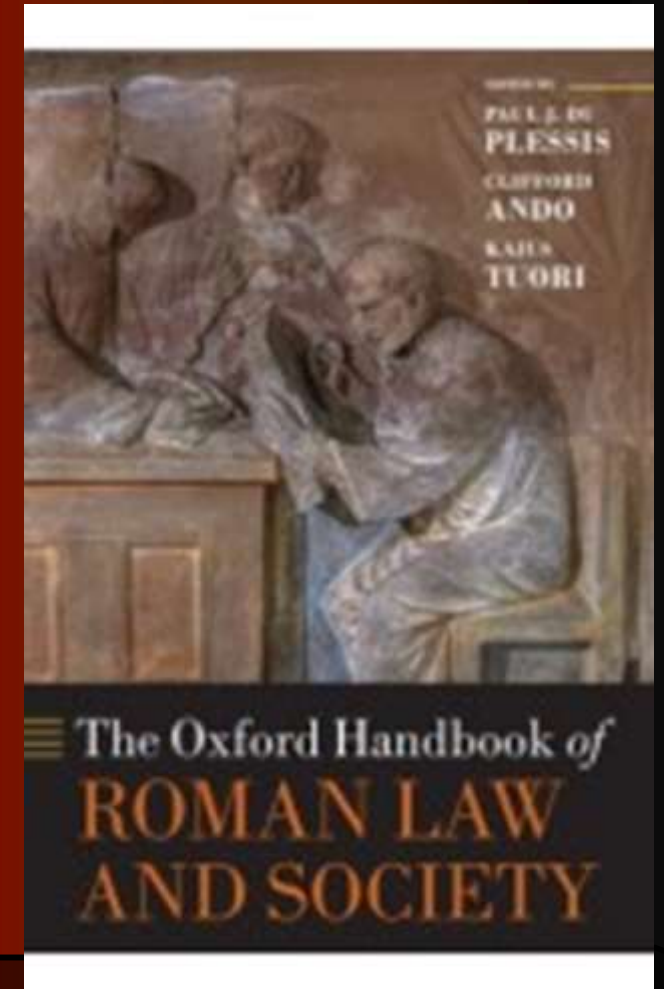
L. Betzig, History. In: M. Maxwell (ed.), *The Sociobiological Imagination*, (Albany 1991), p. 140

“For historians, this is the common theme – we might understand the present by understanding our written past. Darwinians add this variation – we might understand the written past by understanding our evolutionary past.”

J. Pölonen, Framing "Law and Society" in the Roman World. In: P. J. du Plessis / C. Ando / K. Tuori (eds.), *The Oxford Handbook of Roman Law and Society* (Oxford 2016), p. 14

“Biolegal history suggests that, in addition to social and cultural influences, the legal ordering and behaviour of society reflect the innate structure of the human mind and shared intuitions of justice and morality. From this perspective explaining the success of legal ideas and forms requires an understanding of historical and cultural contexts, as well as human species specific cognitive capacities and epidemiology of cultural representations.”

Digesta Justyniana z 533 r. – skrót D.

D. 50.17.56. *Gaius libro tertio de legatis ad edictum urbicum. Semper in dubiis benigniora praeferenda sunt.*

„Gaius w księdze trzeciej Komentarza do edyktu miejskiego, O legatach. W przypadku wątpliwości, zawsze należy przyjąć pogląd bardziej korzystny”.

D. 50.17.1. *Paulus libro sexto decimo ad Plautium. Regula est, quae rem quae est breviter enarrat. Non ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est regula fiat. Per regulam igitur brevis rerum narratio traditur, et, ut ait Sabinus, quasi causae coniectio est, quae simul cum in aliquo vitiata est, perdit officium suum.*

Paulus w księdze szesnastej Komentarza do dzieła Plautiusa. Regułą prawa jest to, co opisuje daną rzecz w sposób zwięzły. Nie prawo wynika z reguły, lecz z istniejącego prawa powstaje reguła. Za pomocą reguły podaje się krótko opis danego stanu rzeczy, i, jak twierdzi Sabinus, jest ona jakby ogólnym przedstawieniem sprawy, która, gdy tylko ma zastosowanie jakiś wyjątek, traci swoje zastosowanie”

D. 50.17.103. *Paulus libro primo ad edictum. Nemo de domo sua extrahi debet.*

Paulus w księdze pierwszej [komentarza] do edyktu. Nikt nie może być wyciągany siłą ze swojego domu.

D. 50.17.29. *Paulus libro octavo ad Sabinum. Quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.*

Paulus w księdze ósmej Komentarza do pism Sabinusa:
Co jest od początku wadliwe (nieważne), nie może stać się ważne wskutek upływu czasu (zajścia późniejszych okoliczności).

D. 50.17.129

Paulus libro vicensimo primo ad edictum. pr. Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit. 1. Cum principalis causa non consistit, ne ea quidem quae sequuntur locum habent.

„Paulus w księdze dwudziestej pierwszej Komentarza do edyktu: Nie działa podstępnie wierzyciel, który odbiera to, co jego. 1. Skoro nie istnieje ważna przyczyna <czynności prawnej>, to i sama czynność nie ma miejsca”.

D. 50.17.178

Paulus libro quinto decimo ad Plautium. Cum principalis causa non consistat, plerumque ne ea quidem, quae sequuntur, locum habent.

„Paulus w księdze piętnastej Komentarza do dzieła Plautiusa: Skoro nie istnieje ważna przyczyna <czynności prawnej>, w większości przypadków i sama czynność prawna nie ma miejsca”.

D. 50.17. 3. Ten tylko może nie chcieć, kto może chcieć.

D. 50.17.8. Prawa wynikające z pokrewieństwa nie mogą zostać zniweczone przez prawa obywatelskie.

D. 50.17.9. W sytuacjach niejasnych należy przyjąć mniej uciążliwe rozwiązanie

D. 50.17.11. To, co należy do nas, bez naszego działania nie może być przeniesione na kogoś innego.

D. 50.17.21. Kto ma większe uprawnienia, nie może mieć mniejszych.

D. 50.17.29. Co jest od początku wadliwe (nieważne), nie może stać się ważne wskutek upływu czasu (zajścia późniejszych okoliczności).

D. 50.17.32. (...) Ponieważ jeśli chodzi o prawo naturalne, wszyscy ludzie są równi.

D. 50,17,40. Nie można przypisać winy nieumyślnej temu, kto wprawdzie jest świadom (czegoś), ale nie może (temu) zapobiec.

D. 50.17.54. Nikt nie może przenieść na drugiego więcej praw niż sam ma.

D. 50.17.57. Dobra wiara nie pozwala domagać się tego samego dwa razy.

D. 50.17.69. Nie udziela się dobrodziejstwa temu, kto jest mu niechętny.

D. 50.17.74. **Warunek niegodziwy nie może zostać nałożony na jedną osobę przez drugą.**

D. 50.17.75. Nikt nie może zmienić swojego postanowienia na szkodę osoby trzeciej.

D. 50.17.76. **Ogólnie rzecz biorąc wszystko to, co ma stać się z (czyjejs) woli, nie może zostać uczynione bez prawdziwej i pewnej świadomości.**

D. 50.17.90. Wszędzie, przede wszystkim jednak na gruncie prawa, należy brać pod uwagę zasadę słuszności.

D. 50.17.113. **W całości zawiera się również część.**

D. 50.17. 114. W sytuacjach niejasnych, należy przyjąć to, co jest bardziej prawdopodobne albo to, co się częściej zdarza.

D. 50.17.125. **Uważa się, że bardziej zasługują na życzliwość pozwani niż powodowie.**

D. 50.17.128 pr. W sytuacji, w której każda osoba ma równe prawa, za lepszego należy uznać posiadacza.

~~D. 50.17.141 pr. Jednakże to, co zostało przyjęte sprzecznie z podstawowymi zasadami prawa, nie może rodzić żadnych skutków.~~

D. 50.17.142. Ten, kto milczy, z pewnością niczego nie potwierdza. Lecz jest również prawdą, że nie zaprzecza.

D. 50.17.147. Zawsze to, co jest oznaczone szczegółowo, zawiera się w tym, co ogólne.

D. 50.17.162. Wszystko to, co zostało zaakceptowane z konieczności, nie może stanowić uzasadnienia.

D. 50.17.180. Świadczenie spełnione na polecenie jakiejś osoby należy traktować tak, jak świadczenie spełnione na jej ręce.

D. 50.17.184. Próżna obawa nie stanowi usprawiedliwienia.

D. 50.17.187. Jeśli ktoś (umierając), pozostawił ciężarną żonę, to nie uważa się, że zmarł bezpotomnie.

D. 50.17.195. Wypowiedziane słowa szkodzą, niewypowiedziane nie szkodzą.

D. 50.17.206. Według prawa natury jest słuszne, aby nikt nie stawał się bogatszy przez to, że ktoś inny doznał szkody.

D. 50.17.208. Nie może uważać że przestał mieć ten, kto nigdy nie miał.

Robocze wnioski

- część z reguł - rodzaj 'mądrości ludowej', opisującej często w banalnej formie naturę fizyczną świata lub odwołują się one do podstawowych reguł logicznego myślenia – niezmiennych mimo tego, że świadomość więzi z kulturą starożytną, a także z prawem rzymskim spada
- część reguł promuje postawy zmierzające do minimalizowania konfliktów wewnątrzgrupowych oraz zachowania, które możemy oceniać jako słuszne z punktu widzenia ocen moralnych (wrodzone)

Przestrzeganie wszystkich reguł prawnych służy trwałości przyjętych i ustalonych w danej zbiorowości reguł postępowania, ułatwia rozwiązywanie nieuniknionych, i wpisanych w funkcjonowanie wszystkich gatunków społecznych sporów między jej członkami, co służy spoistości grupy oraz jest w interesie jednostek (statystycznie)

Część reguł prawa rzymskiego, znana za pośrednictwem Digestów Justyniana z 533 r. z tytułu „O różnych regułach prawa antycznego”, dzięki uwzględnieniu w refleksji nad nimi badań psychologów ewolucyjnych dowodzi rzeczywistego a nie tylko deklaratywnego uniwersalizmu doświadczenia historycznego w nich wyrażanego

Dziękuję za uwagę

dr hab. Jacek Wiewiorowski, profesor uczelni
Kierownik Zakładu Prawa Rzymskiego
Katedra Prawa Cywilnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Gdański

Kontakt:

E-mail: jacek.wiewiorowski@prawo.ug.edu.pl

Strona Zakładu Prawa Rzymskiego: <http://www.praworzymskie.ug.edu.pl/>

Inne informacje:

http://prawo.ug.edu.pl/pracownik/59485/jacek_wiewiorowski